

“De toekomst valt of staat met de mate waarin we in staat zijn creatief te zijn, te innoveren en grote veranderingen in onze wereld aan te kunnen.”

Mijn idee voor Nederland

Er is geen crisis in de kunst. Maar wel in de wereld. Onze vermoeide, onzekere wereld is al vijf jaar ononderbroken in een crisis die we het liefst omschrijven als een economische crisis. De enige remedie is economische groei, die we vooral proberen te bereiken door te bezuinigen. Er is geen keuze vinden we. En omdat er geen keuze is zoeken we naar argumenten om zaken die we tot voor kort waardevol vonden niet langer te steunen en ‘aan de markt over te laten’. Zo is ook de motivatie voor de overheid om kunstenaars en kunstinstellingen te ondersteunen minder voor de hand liggend dan in de tweede helft van de vorige eeuw. En het argument dat wordt gehanteerd is het afnemen van maatschappelijk draagvlak en publieke belangstelling.

Opvallend vaak wordt in debatten en gesprekken dan ook de vraag gesteld waarom kunst door de overheid moet worden gefinancierd. Zelfs de minister van Cultuur vroeg de podiumkunstenaars in haar openingstoespraak op Het Theaterfestival in september om haar en de politiek te helpen met het formuleren wat het belang is van kunst en cultuur voor de samenleving. Als een minister dit vraagt, dan is er iets aan de hand. En is het nuttig om de inhoudelijke fundering voor het huidige kunstbeleid eens uit te graven en te zien of deze moet worden versterkt of zelfs vervangen. En dat is iets wat je samen moet doen.

De samenleving, vertegenwoordigd door politiek, machthebbers en burgers, investeert van oudsher in kunst omdat die van waarde is voor wie we zijn, omdat we ons als individu en gemeenschap er wezenlijk in herkennen en we er identiteit, troost en geluk aan ontleen. Dat doen we al eeuwenlang, via rechtstreeks opdrachtgeverschap, mecenaat, markt en subsidie. Dat heeft geleid tot een schat aan erfgoed waarop we terecht trots zijn en waarvoor we in de wereld geprezen worden. Er komt geen toerist naar Nederland omdat er hotels zijn, maar vanwege de som der delen die onze cultuur is: het cultureel erfgoed van vandaag en vooral dat van morgen. Het huidige kunst- en cultuurbeleid komt voort uit de les die de wereldoorlogen van de twintigste eeuw ons leerden over het wezen van beschaving en de essentiële rol die kunst en wetenschap daarin spelen. De kracht en waarde van kunst moest daarom voor een ieder bereikbaar zijn, via onderwijs en een toegankelijk kunstenbestel, om zo bij te dragen aan een democratische samenleving van mondige, creatieve, zelfbewuste en solidaire burgers.

We zijn inmiddels in een nieuwe eeuw beland. En het is gelukt. Het cultuurbeleid heeft gewerkt. In ieder geval als het gaat om toegankelijkheid. We leven in een kunstencultuur, een samenleving die doordrongen is van schoonheid als criterium voor hoe we ons kleden, hoe onze huizen, auto's en spullen er uit zien en wat we doen in onze vrije tijd. We kiezen ervoor ons uiterlijk te onderscheiden van anderen of om te benadrukken waar we bij horen. Kunst is niet langer een afgezonderd gebied dat alleen door ingewijden mag worden betreden, maar maakt deel uit van, nee valt samen met de openbare ruimte in de letterlijke en figuurlijke zin van het woord. De kloof tussen hoge en lage kunst is al lang geslecht. Door technologie en internet beschikken we over kennis en middelen om de wereld te kennen en zelf kunst te maken, op een wijze die tot voor kort ondenkbaar was en was voorbehouden aan de duurste studio's en laboratoria. Iedereen ziet dagelijks de beste acteurs die verhalen vertellen over wie we zijn. Niet in het theater maar op schermen waar en wanneer wij dat willen. En ja, deze revolutie door technologie, internet en digitalisering in het bijzonder, maakt de wereld wezenlijk anders dan ooit tevoren. Er is een nieuwe cultuurbeleving ontstaan.

Als dit allemaal zo is, waarom dan nog kunst te subsidiëren ‘omdat het moet’. Kunst is immers inmiddels bereikbaar voor wie dat wil. Het kunstenbeleid draagt dat ook uit. Publiekssucces is een zwaarwegende reden om subsidie te ontvangen. Het beleid is af en lijkt zich met name nog om erfgoed te bekommeren.

Het zou echter een ernstige vergissing en een desinvestering zijn om actuele kunst niet langer te ondersteunen. Juist in deze eeuw en juist in een tijd van crises is dat een noodzaak. We leven in een onvoorspelbaar tijdperk van veranderingen, volgens sommigen zelfs in een *verandering van tijdperken*. De twintigste eeuw stond symbool voor het geloof in technologische vooruitgang en onfeilbare ideologieën. Inmiddels weten we beter. We vragen ons af of toekomstige generaties het beter zullen hebben dan wij. De techniek is nog steeds indrukwekkend maar er is geen werkelijk vertrouwenwekkende ideologie of breed gedragen toekomstvisie, los van nationalistische, neoliberale of religieuze eenkennigheid. Vraagstukken als klimaatverandering, een dreigend tekort aan grondstoffen, energie en water, bevolkingstoename, de verdeling van financiële, militaire en economische macht, gekoppeld aan het menselijk onvermogen om hier verstandig mee om te gaan, zijn te groot om in het politieke debat aan de orde te stellen en electoraal te overleven.

Toch is er onmiskenbaar een wereldwijde beweging aan het ontstaan die erkent dat er een werkelijke transitie nodig is om de grote vragen van de wereld aan te kunnen pakken. Duurzaamheid, innovatie en kleinschaligheid zijn daarbij onmiskenbaar sleutelwoorden. In wetenschap, bedrijfsleven, onderwijs en cultuur is dit besef van maatschappelijke transitie veel verder doorgedrongen dan in het publieke debat en de politiek. *Sustainism is the New Modernism* bepleiten Michiel Schwarz en Joost Elffers in hun manifest waarin ze wijzen op de noodzaak van verbondenheid, delen, de kracht van netwerken en *open source*, de menselijke maat, het lokale, de gemeenschap en daarmee een werkelijk andere inrichting van de wereld. Dit alles veronderstelt een nieuwe kijk op duurzaamheid die zowel sociaal als ecologisch van aard is, en waarvoor een nieuwe mentaliteit en cultuur de voorwaarden vormen.

Of dit op korte termijn haalbaar zal blijken te zijn is wellicht de vraag. Maar aanmodderen van het ene compromis naar het andere halfzachte akkoord is evenmin een optie, terwijl we alles wat verdieping, innovatie en zingeving kan verschaffen wegbezuinigen of slechts bestaansrecht verlenen zolang de kijkcijfers kloppen. Het durven en kunnen vertellen van nieuwe richtinggevende verhalen, het openen van ogen, oren en harten voor het nemen van risico's en het durven aangaan van veranderingen en daarmee gepaard gaand werkelijk stappen zetten die tot transitie leiden is een gezamenlijke opgave die nieuwe generaties ondernemers, wetenschappers én kunstenaars nu al in gang zetten. Het is een beweging die van onderaf aan het opkomen is. De politiek en de media lijken buitenspel te staan omdat ze gegijzeld worden door een brede publieke opinie die deze boodschap, dat transitie noodzakelijk is, niet wil horen. Maar ze hebben wel een verantwoordelijkheid.

Mijn idee voor Nederland is om de noodzaak van transitie daadkrachtig en vol moed te erkennen en in daden om te zetten. Een vitaal en vernieuwend kunstenbeleid is een voorwaarde voor de zo gewenste nieuwe, duurzame kennis- en creatieve economie en de veranderingen die daar mee gepaard moeten gaan. De toekomst valt of staat met de mate waarin we in staat zijn creatief te zijn, te innoveren en grote veranderingen in onze wereld aan te kunnen. Deze veranderingen vereisen op grote schaal een nieuwe moraal en nieuwe ethische waarden en normen omdat we niet langer - gegijzeld door financiële markten - onze zingeving in het najagen van geld en snelle consumptie moeten zoeken, maar kwaliteit van leven vinden in inspiratie, verbinding, duurzaamheid, schoonheid, verbeelding en 'a sense of belonging' die samenvalt met een nieuw, verantwoordelijk burgerschap.

Juist al deze competenties en waarden staan voor wat kunst vertegenwoordigt. Kunst is een belangrijke aanjager en drager van een maatschappelijke transitie naar een duurzame samenleving. Een nieuwe legitimatie om kunst te ondersteunen betekent dan ook niet dat er een ander soort kunst gemaakt moet worden. Die moet net zo autonoom, provocerend en verwarrend kunnen zijn als altijd. Het betekent wel dat de criteria om in kunst te investeren meer moeten gaan over relevantie en zeggingskracht dan over toegankelijkheid en publieksbereik. En het betekent ook dat kunstenaars deze verantwoordelijkheid ook werkelijk moeten aangaan. Alleen dan wordt het uiteindelijke effect, en daarmee ook de maatschappelijke waarde van kunstondersteuning groter. Of het nu gaat over de promotie van kinderboeken, of het duurzaam investeren in talentontwikkeling voor nieuwe, optimistische generaties die zo in staat moeten worden gesteld om de grote vragen en de nieuwe verhalen van deze eeuw aan te kunnen, en om hun eigen bijdrage daaraan te leveren.

Investeren in een creatieve en innoverende samenleving begint bij kunstonderwijs. Van lagere school tot en met de pabo en het kunstvakonderwijs. Kunst en kunstenaars moeten veel nadrukkelijker in alle lagen van het onderwijs betrokken zijn. Kunst kan kinderen helpen zichzelf en de door de Google-revolutie voor altijd veranderde wereld waarin ze leven te begrijpen en aan te kunnen. Maar vooral ook om hun vermogen tot scheppen te ontwikkelen, de durf om creatief te zijn, te communiceren en het onbekende op te zoeken. Meer dan ooit in de geschiedenis is dit mogelijk en noodzakelijk. De praktijk van het onderwijs richt zich in rigide structuren echter te eenzijdig op competenties als rekenen en taal. Ook al toont wetenschappelijk onderzoek aan dat kunst, en met name muziek, goed is voor de ontwikkeling van intellectuele competenties. En ook al verdienen we ons geld in toenemende mate met diensten die een hoge mate van flexibiliteit en creativiteit vragen.

Nederland heeft een in de wereld bewonderd en succesvol, flexibel kunst- en cultuurveld. Ik heb geen onderscheid willen maken tussen gesubsidieerde en niet gesubsidieerde kunst en kunstenaars. Er gaan per jaar meer dan 16 miljoen mensen naar podiumkunsten. Dat is twee keer zo veel als naar voetbal. En net als naar voetbal kijken nog eens vele miljoenen mensen naar films en programma's waarin acteurs, regisseurs, componisten en musici een hoofdrol vervullen. De impact is enorm. De gezamenlijke markt bereikt iedereen die in kunst en cultuur geïnteresseerd is, bewust of onbewust, en staat voor wie wij zijn. In al onze diversiteit en vanuit verschillende motieven.

Het financieren van kunstenaars omdat ze kunstenaars zijn is net zo uit de tijd als het accepteren van bonussen bovenop al buitenissige salarissen, alleen maar omdat mensen in een bepaalde bedrijfstak werken en niet vanwege hun werkelijke competenties.

Maar wat we wel moeten doen is blijven investeren in kunst omdat dit waardevol is en een voorwaarde voor de noodzakelijke innovatie en transitie van onze samenleving. Door te investeren in *research & development* en talentontwikkeling, door het culturele erfgoed van vandaag en morgen levend te houden, door kunst een hoofdrol in het onderwijs te geven. Dat is een goed idee voor Nederland. Omdat kunst altijd in vrijheid en scherpte moet kunnen gedijen, en daarmee een noodzakelijke investering is in een duurzame en gelukkige toekomst waarin we de komende veranderingen kunnen en durven aangaan. Want stilstaan is geen optie.

Jan Zoet